

УДК 811.111'221.7'42 (045)
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-84-14>

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ТАКЕСИЧНИХ НОМІНАЦІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Жуковська А. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Західноукраїнського національного університету
бульвар Шевченка, 29, Нововолинськ, Україна
orcid.org/0000-0001-6636-610X
anna.zhukovska@gmail.com*

Ключові слова: художній
дискурс, невербальна
комунікація, прагматичні
функції, такесика, дотик.

Невербальне спілкування надає можливість людям передавати значний обсяг інформації, що дозволяє розглядати його як невід'ємний і рівноправний поряд із вербальним спілкуванням компонент акту комунікації. Універсальність невербального спілкування, його постійність і наявність у практично будь-якій сфері діяльності роблять його вирішальним як у житті, так і в художній літературі, оскільки автори останньої імітують у своїх творах комунікацію в реальному житті. Кожен вираз обличчя та кожен жест сприяють передачі загального змісту висловлювання, а отже, можна стверджувати, що мова тіла супроводжує кожен мовленнєвий акт, і, якщо навіть людина не говорить, її невербальна поведінка постійно передає інформацію, яка може мати сенс. У сучасних дослідженнях простежується тенденція до розгляду невербальних складників комунікації як функціонально необхідних компонентів художнього твору. Дотик є первинним засобом розуміння світу через фізичний контакт із ним, що забезпечується диференційованим характером тактильної модальності, яку визначаємо як перцептивну систему, опосередковану шкірною та кінестетичною аферентними підсистемами. У ході дослідження виділено шість прагматичних функцій номінацій дотику в комунікативному акті: дейктичну, адаптивну, регулятивну, емотивну, іллокутивну й когнітивну. Дейктична функція такесичних номінацій здійснюється в соціальному, просторовому й особистісному планах дейксису; адаптивна функція номінацій на позначення тактильної поведінки персонажа реалізовується шляхом їх здатності виражати тілесні потреби комуніканта; регулятивна функція виявляється в здатності такесичних номінацій керувати дискурсом на фазах встановлення, підтримки й розмикання комунікативного контакту художніх персонажів; емотивна функція розкривається в їхньому потенціалі передавати гедонічне емоційне забарвлення та інтенсифікувати експліковані вербально емоційні вияви; іллокутивна функція визначається їхньою здатністю реалізовувати прагматичний зміст, передусім директивного й експресивного характерів; когнітивна функція полягає в тому, що номінації стають індикаторами пізнавальної та інтелектуальної діяльності художнього персонажа.

PRAGMATIC FUNCTIONS OF TACESIC NOMINATIONS IN ENGLISH LITERARY DISCOURSE

Zhukovska A. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Fundamental and Special Disciplines
Novovolynsk Education and Research Institute of Economics and Management
of West Ukrainian National University
Bulvar Shevchenka, 29, Novovolynsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6636-610X
anna.zhukovska@gmail.com*

Key words: *literary discourse, nonverbal communication, pragmatic functions, tacesics, touch.*

Nonverbal communication enables people to convey a significant amount of information, which allows them to be considered as an integral and equal, along with verbal communication, component of the communicative act. The universality of nonverbal communication, its permanence and presence in almost any field of activity make it crucial both in life and in literature, as the authors of the latter in their works imitate communication in real life. Every facial expression and every gesture help to convey the general meaning of the utterance, and therefore, it can be argued that body language accompanies every speech act, and even if a person does not speak, one's nonverbal behavior constantly conveys information that may make sense. In modern researches, there is a tendency to consider nonverbal components of communication as functionally necessary components of a literary work. Touch is the primary means of understanding the world through physical contact with it, which is provided by the differentiated nature of tactile modality defined as a perceptual system mediated by skin and kinesthetic afferent subsystems. The study identified six pragmatic functions of touch nominations in a communicative act: deictic, adaptive, regulatory, emotional, illocutionary and cognitive. The deictic function of tacesic nominations is performed out in the social, spatial and personal plans of deixis; the adaptive function of nominations to denote the tactile behavior of the character is realized through their ability to express the bodily needs of the communicator; the regulatory function is manifested in the ability of such nominations to manage the discourse in the phases of establishing, maintaining and opening the communicative contact of literary characters; emotional function is revealed in their potential to transmit hedonic emotional coloring and intensify verbally expressed emotional manifestations; the illocutionary function is determined by their ability to realize pragmatic content, primarily of a directive and expressive nature; cognitive function is justified by the fact that such nominations become indicators of cognitive and intellectual activity of the literary character.

Постановка проблеми. Сучасні психологічні науки стверджують, що люди отримують усно лише 10% інформації; інші 90% надходять через невербальні знаки [1, с. 14]. Невербальне спілкування дозволяє людям передавати інформацію про свої статуси, емоції; використовується для передачі згоди, встановлення зворотного зв'язку, що регулює потік комунікації. Невербальне спілкування універсальне, постійне та є частиною практично будь-якої людської діяльності. Таким чином, невербальне спілкування стає вирішальним як у реальному житті, так і в художній літера-

турі, оскільки художня література імітує реальне міжособистісне спілкування.

К. Суркемп стверджує, що кожен вираз обличчя та жест сприяють передачі загального змісту висловлювання. Таким чином, мова тіла супроводжує кожен мовленнєвий акт, і, якщо навіть людина не говорить, її невербальна поведінка постійно передає інформацію, яка може мати сенс [2]. Невербальне спілкування складається з усіх повідомлень, крім слів, які використовуються в спілкуванні. В усній комунікації такі символічні повідомлення передаються за допомогою

інтонації, тону голосу, постави тіла, жестів тіла, міміки або пауз [4].

Насправді невербальне спілкування передуює вербальному, оскільки люди покладаються на невербальні знаки як засоби комунікації із самого народження. Ще до того, як речення вимовляється, певна інформація передається за допомогою жестів тіла мовця та виразів обличчя, які здаються достовірними, оскільки вони переважно несвідомі й належать до повсякденної поведінки. Люди вважають, що невербальні знаки щиріші, тому вони схильні вірити невербальним знакам більше, ніж вербальним. За словами К. Бессон, люди намагаються осмислити невербальну поведінку інших, надаючи сенсу тому, що вони спостерігають в їх невербальній поведінці [3]. Отже, такі символічні повідомлення допомагають читачеві інтерпретувати наміри персонажа-оратора, і це вказує на важливість невербальної комунікації для тлумачення загального змісту художнього твору.

Комунікативно-прагматичний аспект дослідження номінацій дотику мовця передбачає вивчення їхнього функціонального потенціалу в рамках художнього дискурсу, а також виявлення прагматичної специфіки номінативної репрезентації тактильної поведінки комунікантів, що реалізують різні стилі спілкування.

У галузі невербалістики значна кількість наукових досліджень присвячена аналізу функціонального потенціалу невербальних знаків [4; 5; 6; 7]. У сучасних дослідженнях простежується тенденція до розгляду невербальних компонентів комунікації як функціонально необхідних компонентів художнього твору. Зокрема, увагу привертає тактильний компонент [8], що визначає актуальність теми дослідження з огляду на важливість тактильного аспекту комунікації, його можливість передавати емоційні стани персонажів, а також недостатньої розробленості питання [7].

Мета й завдання статті. Метою проведення дослідження постає вивчення прагматичних функцій такесичних номінацій в англійському художньому дискурсі. Досягнення мети роботи передбачає виконання низки завдань:

- 1) схарактеризувати комунікативну складову частину спілкування;
- 2) визначити особливості використання невербальних засобів комунікації;
- 3) окреслити прагматичні функції такесичних номінацій в англійському художньому дискурсі.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження постають функції такесичних номінацій в англійському художньому дискурсі. Об'єкт дослідження – такесика в англійському художньому дискурсі й мовні засоби її вираження.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна складова частина спілкування тісно пов'язана з обміном інформації, проте не може бути вичерпно розкрита з боку інформаційної теорії. Спілкування – це не тільки прийом і передача інформації, а й стосунки принаймні двох осіб, де кожна є активним суб'єктом взаємодії. Крім обміну інформацією відбувається орієнтація на іншого, тобто аналізуються мотиви, цілі, установки об'єкта інформації (іншого суб'єкта). В акті міжособистісної комунікації важливу роль відіграє значущість інформації, прагнення сприймати її загальний зміст. Завдяки знаковій системі партнери зі спілкування впливають один на одного. Водночас ефективність комунікації залежить від міри впливу, тобто йдеться про зміну типу відносин, що склалися між комунікаторами [9, с. 49].

За твердженням Л.В. Козяревич, цілеспрямоване перенесення інформації від одного учасника взаємодії до іншого може здійснюватися безпосередньо у вигляді імпульсу або опосередковано у вигляді комплексу сигналів, що несуть повідомлення про що-небудь та орієнтують сприймаючу систему щодо їх сенсу й значення [10, с. 61].

Ще на початку ХХ століття англійський фізіолог Ч.С. Шерінгтон установив, що центральна нервова система людини функціонує за «принципом лійки». Оскільки кількість чуттєвих нервів значно перевищує рухові нерви, тому кількість імпульсів, які надходять до центральної нервової системи людини, значно переважає можливості якісно різних рефлекторних відповідей, тобто їх повного вербального вираження [11, с. 100].

За Ю.Л. Трофімовим, комунікаційний процес реалізується за допомогою певних засобів – знакових систем. За критерієм знакових систем можна виділити невербальне й вербальне спілкування [12, с. 156]. У процесі комунікації невербальні засоби виконують функції супроводження, підсилення та часткового або повного заміщення вербального повідомлення. Водночас вони доповнюють зміст висловлення, підкреслюють особливо важливі моменти спілкування, контролюють і регулюють процес комунікації, а інколи повністю заперечують словесну інформацію [13, с. 169]. Таку думку підтримує і Ю.Л. Трофімов, вказуючи на той факт, що, хоча люди певним чином контролюють своє мовлення, можна шляхом аналізу міміки, жестів, інтонації оцінити правильність, щирість мовної інформації [12, с. 158]. Наприклад, якщо співрозмовник говорить одне, а міміка, жести свідчать про інше, тобто вербальні й невербальні сигнали не когерентні, порушується критерій істинності, можна припустити, що мовець щось приховує або просто говорить неправду [14, с. 74].

За О.О. Литвиновим, застосування невербальних засобів комунікації здебільшого зумовлено імпульсами підсвідомості, що зменшує можливість їх фальсифікації та, як наслідок, неадекватної їх інтерпретації адресатом і забезпечує більший ступінь довіри до таких засобів проти суто словесних повідомлень [13, с. 169].

Тож іманентність як фундаментальна риса дотику визначається вродженою здатністю людини до тактильної діяльності, що має універсальний характер та інтегративну природу. Дотик є первинним засобом розуміння світу через фізичний контакт із ним, що забезпечується диференційованим характером тактильної модальності, яку визначаємо як перцептивну систему, опосередковану шкірною та кінестетичною аферентними підсистемами. Дотик тлумачимо як функціонально й прагматично навантажену тактильну дію, що реалізується мовцем (суб'єктом) за допомогою руки чи іншої частини його тіла стосовно об'єкта дії в конкретний момент комунікативного буття. Для здійснення тактильного контакту обов'язкова попередня наявність кінесичних дій мовця, оскільки втілення власне дотику відбувається внаслідок здійснення ним передтактильних жестів, а також наявності сприятливих проксемних умов, оскільки дотик стає можливий тільки тоді, коли його виконавець перебуває досить близько до свого об'єкта [15, с. 74].

У ході дослідження виділено шість прагматичних функцій номінацій дотику в комунікативному акті: дейктичну, адаптивну, регулятивну, емотивну, іллокутивну й когнітивну. Розглянемо, як функції реалізуються в текстах художнього дискурсу.

Зокрема, функціональний потенціал тактильного каналу комунікації розкривається в його здатності передавати інформацію про роль, соціальний статус, домінуючу позицію учасників комунікативного акту, їхню професійну належність [16, с. 17]. Ідеться про так звану дейктичну функцію, завдання якої – вказувати на референта та його характеристики [17, с. 123]. Наведений нижче фрагмент англомовного художнього дискурсу яскраво ілюструє потребу людини похилого віку в тактильній взаємодії з іншими. Автор влучно підкреслює схожість двох соціально-вікових категорій у такій потребі. Це, мабуть, пояснюється бажанням отримати відчуття захищеності, увагу, турботу й любов – основні просоціальні категорії, з якими асоціюється дотик [18, с. 1277]: *I looked at Morrie and I suddenly knew why he so enjoyed my leaning over and adjusting his microphone, or fussing with the pillows, or wiping his eyes. Human touch. At seventy-eight, he was giving as an adult, and taking as a child* [19, с. 116]. Таким чином, на комунікативному рівні номінативні одиниці на позначення

невербального компонента «дотик» можуть виконувати функцію соціального дейксиса [17, с. 122], адже поява конкретного типу дотику в комунікативному акті з характерними для нього якостями й параметрами в заданому соціальному середовищі стає знаковою з погляду на специфіку стосунків і розподіл соціальних ролей між комунікантами.

Окремо виділяємо адаптивну функцію невербального компонента комунікації «дотик», що здебільшого реалізується шляхом свідомого чи несвідомого, таємного чи привселюдного залучення мовцем до комунікативного акту самоадаптерів, альтер-адаптерів та об'єкт-адаптерів як таких, що забезпечують задоволення його фізичних, соматичних, психологічних, естетичних, етичних, експресивних або діяльнісних потреб та є одним з інструментів пристосування до умов реальності. Сюди відносимо, зокрема, задоволення соматичних потреб (втирання сліз, почісування, потирання замерзлих кінцівок тощо): *Jess came down the stairs, rubbing her eyes. "Come on, Jess, we'll be late," said Mum hastily* [20, с. 42].

Регулятивна функція невербального компонента «дотик» полягає в його здатності керувати дискурсом, виконуючи роль засобу встановлення, підтримки чи розмикання комунікативного контакту [17, с. 130]. Вибір комунікантами типу тактильного контакту в контексті зустрічі й прощання спричинений декількома чинниками: ступенем близькості стосунків і характером відносин між партнерами; тривалістю розлуки, що передувала зустрічі чи слідуватиме за прощанням; присутністю аудиторії; культурними традиціями й прийнятими нормами конкретної спільноти; змінами різного характеру, що відбувалися в житті комунікантів. Таким чином, тактильні засоби встановлення, підтримки й розмикання комунікативного контакту будуть різнитися від нейтрального рукоштовкування (*handshake*) до міцних обіймів (*total embrace*), поцілунків (*kissing*), контакту «голова до голови» (*head contact*), поплескування по щоках (*cheek clasp*), погладження волосся (*hair-stroking*), притискання щоками (*cheek pressing*) тощо [21, с. 115]. Розглянемо приклад: *To Langdon's surprise, the woman walked directly up to him and extended a polite hand. "Monsieur Langdon, I am Agent Neveu from DCPJ's Cryptology Department." Her words curved richly around her muted Anglo-Franco accent. "It is a pleasure to meet you." Langdon took her soft palm in his and felt himself momentarily fixed in her strong gaze* [22, с. 56]. У наведеному прикладі жест-запрошення до рукоштовкування, по-перше, слугує для героя сигналом про бажання жінки познайомитися, встановити комунікативний контакт із ним; по-друге, є інформативним із погляду таких характеристик, як ввічливість (*a polite hand*),

делікатність і жіночність (*soft palm*). Водночас на протигагу м'якій долоні інший невербальний компонент комунікації, що є в наведеному фрагменті дискурсу, а саме прямий, зосереджений погляд героїні (*strong gaze*), говорить про силу її характеру, цілеспрямованість намірів. Таким чином, ритуал рукостискання очікуваний та адекватний у контексті знайомства й виступає ефективним регулятором комунікативної взаємодії на стадії встановлення контакту, відразу надаючи важливу інформацію партнерам один про одного.

Емотивна функція дотику розкривається в його потенціалі виражати різні емоції, переживання та почуття комунікантів [23, с. 68–69]. Тілесна семіотична система емоцій первинна щодо вербальної та, відповідно, перевищує її з погляду надійності, швидкості, щирості, сили вираження та комунікації емоцій [24]. Наприклад, найтипівішими тактильними виявами емоції суму є обійми (*to hug, to envelop*), стискання (*to squeeze*), контакт без супроводжувального руху (*to put one's head / hand on sth / sb else's part of the body*), погладжування (*to stroke*), що характеризуються здебільшого слабкою інтенсивністю та помірною тривалістю: *I got up, dragging my body and the cart across carpet that was older than Augustus would ever be, and I knelt at the base of the chair and put my head in his lap and hugged him by the waist. He was stroking my hair. "I'm so sorry," I said. "I'm sorry I didn't tell you", he said, his voice calm* [25, с. 214]. Страшна звістка про смертельну хворобу друга закономірно викликає емоцію суму й жалю в героїні, виражену комбінацією вербальних (*I'm so sorry*) і невербальних засобів у формі двох послідовних тактильних дій (*put my head in his lap and hugged him by the waist*). Зі свого боку, очевидно, прийнявши свій діагноз (про що свідчить наявний паралінгвістичний компонент *his voice calm*), герой погладжує волосся подруги (*He was stroking my hair*), бажаючи її заспокоїти. Локалізація тактильних контактів у зоні голови, талії та стегон є не зовсім типовою в умовах вираження емоції суму (переважно реалізація дотиків відбувається в зоні плечей, кистей, подекуди обличчя), тому стає знаковою, підкреслюючи високий ступінь близькості стосунків між персонажами.

Сучасне наукове бачення мовленнєвого акту здебільшого визначає його як мінімальну одиницю дискурсу, багатозарове утворення, де поєднуються його знаковий статус із намірами й діями адресанта стосовно адресата, реакцію якого акт передбачає [26, с. 559]. Таким чином, особливого статусу набуває вивчення іллокутивного складника мовленнєвих актів, зокрема невербальних, що полягає у визначенні комунікативної мети продуцента, його намірів отримати певний результат від реципієнта. З огляду на це виокремлюємо іллокутивну функцію номінацій на позначення так-

тильної поведінки мовця, що об'єднує вияв волі й цілеспрямованість наміру мовця. Цілеспрямованість як ключова характеристика іллокутивного акту передбачає свідоме використання адресантом конкретних невербальних засобів [17, с. 131], зокрема тактильних, для досягнення поставлених комунікативних завдань, наприклад: *"Well, I didn't want to alarm you before, but I was thinking about it on the plane ride over, and" – she takes a deep breath and touches his arm gently – "it can't be Jennifer Aniston. It's just going to be some old lady sitting in the front row waiting for you with a bouquet of flowers that you don't even want, or some overweight guy with bad breath. Sorry, Al, I don't mean you." She touches his arm apologetically* [27, с. 442].

У руслі сучасних когнітивних досліджень тілесність розглядається як чинник глобального характеру зв'язку людини з навколишньою дійсністю: світобачення та світосприйняття, процеси пізнання та мислення визначаються категорією людської тілесності, оскільки зіткнення людини з реальністю водночас вимагає дотику реальності до людини. Тактильність зі свого боку можемо розглядати як одну з підкатегорій тілесності, а тактильний досвід – як один із найважливіших чинників ментального, соціального й емоційного розвитку людини. Дотик – один із головних інструментів дослідження людиною себе, інших і навколишнього предметного світу, отже, він набуває формотворчого потенціалу, значно впливаючи як на сам процес пізнання, так і на його результат – конкретно сформовану думку, враження про той чи інший об'єкт пізнання. Таким чином, у семіотичному просторі тексту окреслена вище природа дотику реалізується в здатності номінативних одиниць на його позначення виконувати когнітивну функцію [17, с. 119]. Номінації дотику регулярно стають засобом пізнавальної діяльності персонажа, що дозволяє йому відчутти текстуру, форму, контури, температуру й інші характеристики дотикової поверхні: *He ran a palm across the wooden lid, feeling the texture of the inlaid flower. "The Rose," he whispered* [2, с. 296].

Висновки й перспективи подальших розробок. До рис особистості, що забезпечують особистість комунікативною індивідуальністю, належать уміння:

- налагоджувати контакти, викликати симпатію та довіру, легко й невимушено розпочинати розмову з іншими;
- управляти розмовою;
- зрозуміти сутність розмови, коротко резюмувати сказане й згортати / розгортати діалог;
- коректно завершувати неконструктивний діалог;
- впливати й переконувати;
- регулювати емоційну напругу в розмові.

Невербальні й паралінгвістичні компоненти доповнюють зміст висловлення, підкреслюють особливо важливі моменти спілкування, контролюють і регулюють процес комунікації, а інколи повністю заперечують словесну інформацію. Застосування невербальних засобів комунікації здебільшого зумовлено імпульсами підсвідомості, що зменшує можливість їх фальсифікації та, як наслідок, неадекватної їх інтерпретації адресатом і забезпечує більший ступінь довіри до таких засобів проти суто словесних повідомлень. Таким чином, ідентифікація невербальних виявів надає допоміжний матеріал для аналізу психологічних особливостей партнерів, залучених до взаємодії.

Функціональний потенціал номінативних одиниць на позначення тактильної поведінки персонажа виявляється в їхній здатності виконувати в номінативному просторі англомовного художнього дискурсу шість прагматичних функцій:

1) дейктична функція такесичних номінацій здійснюється в трьох планах – соціального, просторового й особистісного дейксиса;

2) адаптивна функція номінацій на позначення тактильної поведінки персонажа реалізується шляхом їх здатності виражати тілесні потреби комуніканта;

3) регулятивна функція виявляється в здатності такесичних номінацій керувати дискурсом на фазах встановлення, підтримки й розмикання комунікативного контакту художніх персонажів;

4) емотивна функція розкривається в їхньому потенціалі передавати гедонічне емоційне забарвлення (позитивне чи негативне), інтенсифікувати емоційні вияви, що експліковані іншими невербальними компонентами комунікації;

5) ілюкутивна функція визначається їхньою здатністю реалізовувати прагматичний зміст, передусім директивного й експресивного характеру;

6) реалізація когнітивної функції забезпечується номінаціями дотику, що регулярно стають індикаторами пізнавальної та інтелектуальної діяльності художнього персонажа.

Перспективами подальших досліджень вважаємо викладення статусно-рольових, гендерних і лінгвокультурологічних характеристик такесичних номінацій у сучасному англомовному художньому дискурсі, виявлення стратегій і тактик тактильної поведінки мовців у площині нехудожніх дискурсивних практик, визначення особливостей взаємодії вербальних і невербальних засобів спілкування в текстах, що належать до різних типів дискурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Vlahova M. Specific Role of Nonverbal Communication in Business. *European Scientific Journal*. 2015. № 11 (10). P. 9–19.

2. Surkamp C. Non-Verbal Communication: Why We Need It in Foreign Language Teaching and How We Can Foster It with Drama Activities. URL: <http://publish.ucc.ie/journals/scenario/2014-02/03-Surkamp-2014-02-en.pdf> (дата звернення: 10.09.2021).
3. Besson C., Graf D., Hartung I., Kropfhäusser B., Voisard S. The importance of non-verbal communication in professional interpretation. URL: <http://aiic.net/page/1662/the-importance-of-non-verbal-communication-in-professional-interpretation/lang/1> (дата звернення: 10.09.2021).
4. Кузнецова Д.Ю. Номінативне поле «вираз обличчя» в сучасному англомовному художньому дискурсі: емотивний та прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 ; Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2009. 22 с.
5. Литвинов О.О. Семантико-когнітивні та прагматичні особливості номінативних одиниць на позначення зорової поведінки персонажів (на матеріалі сучасної англомовної художньої прози) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» ; Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2011. 21 с.
6. Поліщук О.Л. Номінативно-комунікативний аспект позначення проксемних дій у сучасному англомовному дискурсі (на матеріалі художньої прози другої половини ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 ; Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2012. 20 с.
7. Серякова И.И. Лексико-семантические и коммуникативно-функциональные особенности языковых единиц, описывающих невербальное средство коммуникации «голос» в современном английском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 ; Киевский национальный лингвистический университет. Киев, 1988. 182 с.
8. Жуковська А.В. Функціональний аспект дослідження номінацій дотику в сучасному англомовному художньому дискурсі. *Science And Education A New Dimension. Philology*. 2016. Vol. IV (17). Issue 78. P. 81–85.
9. Етика ділового спілкування / За ред. Т.Б. Гриценко, Т.Д. Іщенко, Т.Ф. Мельничук. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
10. Козяревич Л. В. Фасцинативна мовна особистість. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2012. № 13 (248). С. 60–66.
11. Кузнецова Д.Ю. Контекстуальна емотивність кольороназв в англомовних номінаціях виразу обличчя. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2011. № 96 (1). С. 99–103.

12. Психологія / За ред. Ю.Л. Трофімова. 2-ге вид. Київ : Либідь, 2000. 558 с.
13. Литвинов О.О. Зорова поведінка. *Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 22–23 квітня 2010 р. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. № 16. С. 168–177.
14. Волощук І.І. Номінація невербальних засобів на позначення іронії в англomовному художньому дискурсі. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2009. № 2. С. 74–78.
15. Жуковська А.В. Тактильна поведінка мовця в англomовному художньому дискурсі: номінативний та комунікативно-прагматичний аспекти : дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.04 ; Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2018. 230 с.
16. Calero H. The Power of Nonverbal Communication. Los Angeles, CA : Silver Lake Publishing, 2005. 308 p.
17. Серякова І.І. Невербальний знак комунікації в англomовних дискурсивних практиках : монографія. Київ : Изд. центр КНЛУ, 2012. 280 с.
18. Encyclopedia of Human Development / Ed. N.J. Salkind. Thousand Oaks : Sage Publications Inc., 2006. 1616 p.
19. Mitch A. Tuesdays with Morrie. An Old Man, a Young Man and Life's Greatest Lesson. New York : Warner Books, 2000. 192 p.
20. Evans H. Going Home. London : Harper Collins Publishers, 2006. 440 p.
21. Morris D. Peoplewatching. London : Vintage Books, 2002. 526 p.
22. Brown D. The Da Vinci Code. New York : Anchor Books, 2003. 489 p.
23. Жуковська А.В. Емотивні значення номінативних засобів на позначення тактильної поведінки мовця. *Україна і світ: діалог мов та культур* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 30 березня – 1 квітня 2011 р. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2011. С. 68–69.
24. Шаховский В.И. Что такое лингвистика эмоций. *Мир лингвистики и коммуникации*. 2008. № 3 (12). URL: <http://tverlingua.ru/archive/012/3/shakhovsky.pdf> (дата обращения: 10.09.2021).
25. Green J. The Fault in Our Stars. London : Penguin Books, 2013. 313 p.
26. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
27. Ahern C. Thanks for the Memories. London : Harper Collins Publishers, 2008. 489 p.

REFERENCES

1. Blahova, M. (2015). Specific Role of Nonverbal Communication in Business. *European Scientific Journal*, vol. 11 (10), pp. 9–19.
2. Surkamp, C. (2014). Non-Verbal Communication: Why We Need It in Foreign Language Teaching and How We Can Foster It with Drama Activities. Retrieved at September 10, 2021 from: <http://publish.ucc.ie/journals/scenario/2014-02/03-Surkamp-2014-02-en.pdf>.
3. Besson, C., Graf, D., Hartung, I., Kropfhäusser, B., Voisard, S. (2010). The importance of non-verbal communication in professional interpretation. Retrieved at September 10, 2021 from: <http://aiic.net/page/1662/the-importance-of-non-verbal-communication-in-professional-interpretation/lang/1>.
4. Kuznietsova, D.Yu. (2009). *Nominatyvne pole "vyraz oblychchia" v suchasnomu anhlo-movnomu khudozhnomu dyskursi: emotyvnyi ta prahmatychnyi aspekty [Nominative field "facial expression" in contemporary English literary discourse: emotional and pragmatic aspects]*. Ph. D. Thesis Abstract. Kyiv : Kyiv National Linguistic University.
5. Lytvynov, O.O. (2011). *Semantyko-kohnityvni ta prahmatychni osoblyvosti nominatyvnykh odynyts na poznachennia zorovoi povedinky personazhiv (na materialy suchasnoi anhlo-movnoi khudozhnoi prozy) [Semantic-cognitive and pragmatic features of nominative units to denote the visual behavior of characters (on the material of modern English fiction)]*. Ph. D. Thesis Abstract. Kyiv : Kyiv National Linguistic University.
6. Polishchuk, O.L. (2012). *Nominatyvno-komunykativnyi aspekt poznachennia proksemnykh dii u suchasnomu anhlo-movnomu dyskursi (na materialy khudozhnoi prozy druhoi polovyny XX stolittia) [Nominative-communicative aspect of proximal actions in modern English discourse (based on fiction of the second half of the twentieth century)]*. Ph. D. Thesis. Kyiv : Kyiv National Linguistic University.
7. Seryakova, I.I. (1988). *Leksiko-semanticheskie i kommunikativno-funktsionalnye osobennosti yazykovyih edynits, opisyvayuschih neverbalnoe sredstvo kommunikatsii "golos" v sovremennom angliyskom yazyke [Lexical-semantic and communicative-functional features of linguistic units describing the non-verbal means of communication "voice" in modern English]*. Ph. D. Thesis. Kyiv: Kyiv National Linguistic University.
8. Zhukovska, A.V. (2016). *Funktsionalnyi aspekt doslidzhennia nominatsii dotyku v suchasnomu anhlo-movnomu khudozhnomu dyskursi [Functional aspect of the study of*

- touch nominations in contemporary English literary discourse]. *Science And Education A New Dimension. Philology*, vol. IV (17), is. 78, pp. 81–85.
9. Hrytsenko, T.B., Ishchenko, T.D., Melnychuk, T.F. (Eds.). (2007). *Etyka dilovoho spilkuvannia [Ethics of business communication]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
 10. Koziarevych, L.V. (2012). Fastsynatyvna movna osobystist [Fascinating linguistic personality]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, vol. 13 (248), pp. 60–66.
 11. Kuznietsova, D. (2011). Kontekstualna emotyvnist koloronazv v anhlomovnykh nominatsiiah vyrazu oblychchia [Contextual emotionality of color names in English nominations of facial expressions]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*, vol. 96, pp. 99–103.
 12. Trofimov, Y.L. (Ed.). (2000). *Psykhologhiia [Psychology]*. 2-nd ed. Kyiv : Lybid.
 13. Lytvynov, O.O. (2010). Zorova povedinka [Visual behavior]. *Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 22–23 kvitnia 2010 roku "Mizhkulturna komunikatsiia: mova – kultura – osobystist"* (pp. 168–177). Ostroh : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia", vol. 16.
 14. Voloshchuk, I.I. (2009). Nominatsiia neverbalnykh zasobiv na poznachennia ironii v anhlomovnomu khudozhnomu dyskursi [Nomination of nonverbal means to denote irony in English literary discourse]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia*, vol. 2, pp. 74–78.
 15. Zhukovska, A.V. (2018). *Taktylna povedinka movtsia v anhlomovnomu khudozhnomu dyskursi: nominatyvnyi ta komunikatyvno-prahmatychnyi aspekty [Tactile behavior of the speaker in English literary discourse: nominative and communicative-pragmatic aspects]*. Ph. D. Thesis. Kyiv : Kyiv National Linguistic University.
 16. Calero, H. (2005). *The Power of Nonverbal Communication*. Los Angeles, CA : Silver Lake Publishing.
 17. Seryakova, I.I. (2006). *Neverbalnyi znak komunikatsii v angloyazychnykh diskursivnykh praktikakh [Non-verbal sign of communication in English discursive practices]*. Kiev : Izd. tsentr KNLU.
 18. Salkind, N.J. (Ed.). (2006). *Encyclopedia of Human Development*. Thousand Oaks : Sage Publications Inc.
 19. Mitch, A. (2000). *Tuesdays with Morrie. An Old Man, a Young Man, and Life's Greatest Lesson*. New York : Warner Books.
 20. Evans, H. (2006). *Going Home*. London: Harper Collins Publishers.
 21. Morris, D. (2002). *Peopewatching*. London : Vintage Books.
 22. Brown, D. (2003). *The Da Vinci Code*. New York: Anchor Books.
 23. Zhukovska, A.V. (2011). Emotyvni znachennia nominatyvnykh zasobiv na poznachennia taktylnoi povedinky movtsia [Emotional meanings of nominative means to denote the tactile behavior of the speaker]. *Ukraina i svit: dialoh mov ta kultur: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kyiv 30 berez. – 1 kvit. 2011 r.* (pp. 68–69). Kyiv: Vyd. tsentr KNLU.
 24. Shahovskiy, V.I. (2008). Chto takoe lingvistika emotsiy [What is linguistics of emotions]. *Mir lingvistiki i kommunikatsii*, vol. 3 (12). Retrieved at September 10, 2021 from: http://tverlingua.ru/archive/012/3_shahovsky.pdf.
 25. Green, J. (2013). *The Fault in Our Stars*. London: Penguin Books.
 26. Selivanova, O.O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy [Modern linguistics: directions and problems]*. Poltava : Dovkillia-K.
 27. Ahern, C. (2008). *Thanks for the Memories*. London : Harper Collins Publishers.